

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ, 1997. 376 с.
2. Качак Т. Сучасна українська література для дітей та юнацтва як зміст літературної освіти. *Гірська школа Українських Карпат*. 2017. № 17. С. 161 – 165. URL: <http://lib.pnu.edu.ua/files/Visniki/gsh17.pdf>
3. Качак Т. Українська література для дітей та юнацтва. Підручник. К.: ВЦ «Академія», 2025. 456 с.
4. Контексти творчості Олександри Яківни Савченко. Уміння вчитися як ключова здатність здобувачів початкової освіти в реаліях воєнного стану», Київ, 3 листопада 2022 р. (наукове електронне видання) / за заг. ред. Олега Топузова, Оксани Онопрієнко : Ін-т педагогіки НАПН України. Київ : Педагогічна думка, 2022. 166 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733789/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>
5. Пушко В. Ф., Правова Н. В. Вивчення сучасної дитячої літератури у початкових класах НУШ. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. Педагогічні науки. 2024. № 4 (363). С. 190-200. [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2024-4\(363\)-190-199](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2024-4(363)-190-199)
6. Пушко В. Ф., Правова Н. В. Мотиваційне забезпечення читацької діяльності здобувачів початкової освіти. *Perspectives of world science and education. Abstracts of the 13th International scientific and practical conference*. CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2020. С. 222-228. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9914/1/Popadynets%202020.pdf#page=222>
7. Хващевська О. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до організації комунікативної діяльності здобувачів початкової освіти на уроках літературного читання. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*, 2023. № 1, С. 274–301. URL: <https://doi.org/10.31865/2414-9292.1.2022.275171>
8. Читацькі списки для сучасних школярів: українська література. URL: <https://www.barabooka.com.ua/chitats-ki-spiski-dlya-suchasnih-shkolyariv-ukrayins-ka-literatura/>
9. Шинкарук Володимир. Філософський енциклопедичний словник. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovyk.pdf.

Юлія Сметаняк,

студентка педагогічного факультету

Тетяна Качак,

докторка філологічних наук, професорка,

Прикарпатський національний

університет імені Василя Стефаника, Україна

ПОЕЗІЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ:

ПІЗНАВАЛЬНИЙ ТА ВИХОВНИЙ АСПЕКТИ

У статті проаналізовано пізнавальний та виховний аспекти вивчення поезії Тараса Шевченка у початковій школі. Зосереджено увагу на роботі з творами «Садок вишневий коло хати...», «Рече та стогне Дніпр широкий...» та «Вітер з гаєм розмовляє...». Вони допомагають учням осмислити важливі теми, зокрема любов до рідної землі, природи та родини, а також почуття самотності та втрати. Через поезію Шевченка діти вчаться цінувати

природу, трудову етику та родинні цінності, розвиваючи емоційну чутливість і здатність до співпереживання, що сприяє формуванню гармонійної особистості з почуттям гідності та відповідальності.

Ключові слова: поезії Тараса Шевченка, молодші школярі, пізнавальні аспекти, виховні аспекти, початкова школа.

Вступ

Література, яка вивчається в початковій школі важлива пізнавальним та виховним потенціалом. Вивчення творчості Тараса Шевченка є обов'язковою складовою літературної освіти школярів. Поезії «Садок вишневий коло хати», «У нашій раї на землі», «Тече вода з під явора'» та ін. сприяють формуванню у дітей національної свідомості, патріотизму, розвитку мовних навичок, пізнавальної активності та вихованню цінностей, таких як свобода, гідність і справедливість, що є важливими для сучасного молодого покоління.

Мета статті - висвітлити особливості пізнавального та виховного потенціалу поезії Тараса Шевченка, яку вивчають в початковій школі.

Результати дослідження

Твори Т. Шевченка, які увійшли до кола дитячого читання, як зауважує Т. Качак, класифікують за тематикою і проблематикою, типовими образами ліричних героїв. Тематичне розмаїття формують: пейзажна лірика; твори про родинне життя, сирітське дитинство, про матір і материнство; зображення історичних подій, роздуми про життя і людську долю; патріотична лірика [2, с. 64 – 70]. Тараса Григоровича вважають основоположником нової української літератури, але й у розвиток дитячої літератури письменник зробив важливий внесок. Його творчість (вірші про дітей, матерів, пейзажі) сприяла поширенню в літературі для дітей патріотичних ідей, історичних мотивів, проблем соціально-побутового плану, а також вплинула на удосконалення поетичної форми віршів, адресованих юним читачам.

Сучасні учні сприймають текст передусім як джерело інформації, об'єкт розумової, аналітичної діяльності. В цьому реалізується пізнавальний аспект літератури. Якщо учень емоційно не включений до процесу читання, якщо

відсутній діалог між ним і твором, якщо проблеми, що обговорюються у процесі читання, не торкаються душі читача, то найвірогідніше результативність такого читання буде низькою, а пізнавальний та виховний потенціал твору – втрачено. У кожному творі для дітей закладено певні цінності, що робить його актуальним засобом виховання школярів. Коло читання і зміст літературної освіти школярів визначається в основному програмами з літератури та хрестоматіями для додаткового читання. Важливими є рекомендаційні списки, підготовлені учителями для додаткового читання.

У «Малому Кобзарі для дітей», який побачив світ у 1911 році, зібрано відомі вірші та фрагменти поем Тараса Шевченка, що знайомлять молодших читачів з його творчістю. Тут вміщено твори «В неволі тяжко», «Вечір», «До Основ'яненка», «Доля», «Думи мої, думи мої!», «За сонцем хмаронька пливе», «Заповіт», «Зацвіла в долині червона калина», «І золотої й дорогої», «І небо невмите, і заспані хвилі», «Іван Підкова», «Ішов кобзарь до Києва», «Маркові Вовчкові», «Мені однаково, чи буду», «Мені тринадцятий минало», «Ми в-купочці колись росли», «Ми восени таки похожі», «Н. Маркевичу», «На Великдень, на соломі», «Над Дніпровою сагою», «Не до-дому в-ночі йдучи», «Не молилася за мене», «Ой, умер старий батько», «Ой, я одна», «Перебендя», «Питала зозулі», «Реве та стогне Дніпр широкий», «Світає, край неба палає», «Село», «Сестрі», «Сон», «Тече вода з-під явора», «Тополя», «Три шляхи», «Тяжко-важко в світі жити», «У нашім раї, на землі», «Учітеся, брати мої!», «Човен». Багато з них ввійшло й до «Дитячого Кобзаря», виданого у 2012 році у Видавництві Старого Лева.

Змістові та методичні аспекти вивчення творів Шевченка розглядають у контексті проблеми викладання мовно-літературної освітньої галузі у початковій школі О.Вашуленко, О.Савченко, Г.Ткачук, Л.Клочек, Т.Качак, В.Мартиненко та інші дослідники і педагоги практики. Аналізуючи підручники з мови та читання зауважуємо, що поезії Шевченка вивчають в

кожному класі. О.І. Голубовська слушно підкреслює, що «як правило, виявляється інтерес до Кобзаревих текстів, котрі вивчаються в середніх і старших класах, а от публікації, зорієнтовані на потреби початкової школи, з'являються спорадично» [1, с. 282]. Традиційно «вивчення Кобзарєвої спадщини починалося у другому класі фрагментом поезії «Тече вода з-під явора...» (1860), а у третьому класі діти вивчали уривок «Тече вода із-за гаю...». «Емоційно-забарвлена лексика (*калинонька, качаточка, качечка, дітки, дівча*) створює особливо ніжну, лагідну атмосферу» [1, с. 283], гармонійну інтонаційну картину вірша, мотивує читачів до активного прояву почуття лагідності та турботи про ближніх. Пестливі слова сприяють розвиткові почуття краси та гармонії, спонукають читачів на інтуїтивному рівні відчувати естетику природи, а разом з тим – захоплення рідною природою і культурою.

Твори Тараса Шевченка, зокрема поезія «Тече вода з-під явора...» і «Тече вода із-за гаю...», мають значний вплив на пізнавальний та виховний аспект учнів початкової школи. Вивчення цих віршів сприяє розвитку емоційної чутливості дітей, допомагає формувати уявлення про природу, людські почуття та взаємозв'язок між ними. Образ води як символу життя дозволяє дітям зрозуміти важливість природи та її зв'язок з людським існуванням. Учні третього класу вивчають поезію «І досі сниться: під горою...», яка має значний пізнавальний та виховний вплив на учнів молодшого шкільного віку. Тут автор художньо розкриває важливі аспекти емоційної прив'язаності людини до рідної землі, сім'ї та дитячих спогадів. Автобіографічні мотиви, що виразно простежуються у творі, дозволяють дітям краще зрозуміти внутрішній світ поета та його переживання, пов'язані з минулим, зокрема образи матері, діда, рідної хати і верби.

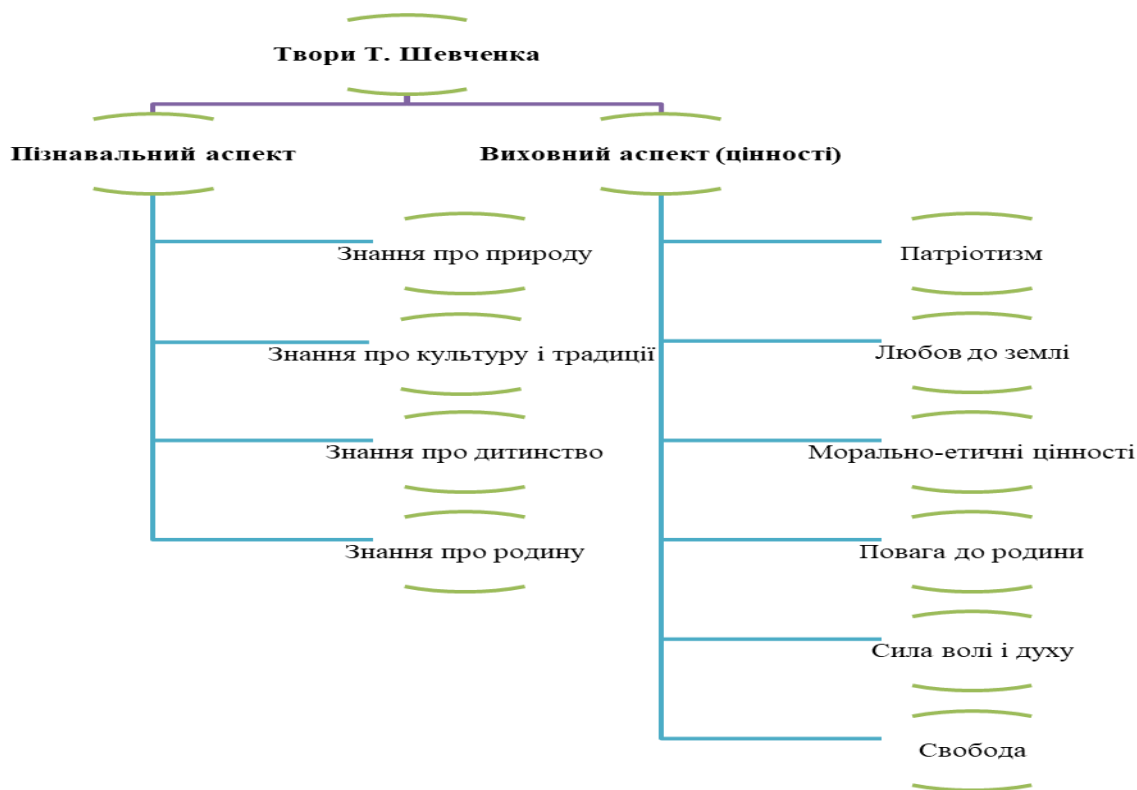
Ці образи, зокрема «*біленька хаточка*» та *верба*, сприймаються дітьми як символи домашнього затишку, родинного тепла і безпеки, що формує уявлення про важливість сімейних цінностей та прихильність до рідного дому.

Спогади поета про щасливі моменти свого дитинства, які були короткими, допомагають учням усвідомити цінність простих радощів і важливість того, що часто здається незначним, але є частиною справжнього щастя.

Учні четвертого класу вивчають поезії «Садок вишневий коло хати...», «Рече та стогне Дніпр широкий...» , «Вітер з гаєм розмовляє...». У сучасних підручниках і хрестоматіях для додаткового читання вміщені й інші уривки та поезії Т. Шевченка, зокрема «На Великдень, на соломі», а у середній школі учні вивчають «Мені тринадцятий минало». Ці твори розкривають проблему сирітського дитинства, позначені автобіографізмом. І хоч «в початкових класах надається перевага пейзажним текстам Т. Шевченка, оскільки поезії такого спрямування якнайкраще сприймаються молодшими школярами» [1, с. 287], молодшим школярам цікаві й твори про дитинство.

Рання поезія Тараса Шевченка «Вітер з гаєм розмовляє...» (1841) пронизана трагічним пафосом. У творі драматично зіставлені дві самотні долі: одинокий човен, що втратив «рибалоньку», і бездомний, покинутий «сиротина». У зворушливому вірші «Садок вишневий коло хати...» (1847) Шевченко малює картину українського села на тлі чарівної природи. Твір дає дітям уявлення про красу рідної природи і важливість праці на землі, допомагаючи формувати позитивні уявлення про трудову етику, повагу до традицій і природи. Обидва твори формують у дітей розуміння різноманітних емоцій – від смутку та самотності до радості та гармонії з природою, що розвиває їх емоційну чутливість і здатність до співпереживання.

Узагальнюючи сказане проілюструємо пізнавальні та виховні аспекти поезії Шевченка яка вивчається в початковій школі схемою (Рис.1).

Рис. 1. Пізнавальний та виховний аспекти поезій Т. Шевченка у початковій школі

Розкрити пізнавальний та виховний потенціал поетичних творів Т. Шевченка, які вивчаються у початковій школі, допомагають правильно підібрані ефективні форми, методи й прийоми роботи на уроках літературного читання. Зокрема це бесіда з учнями, розповідь з елементами аналізу, тестування, як, наприклад, пропонує Л. Поплужна [3]. Ефективним є застосування виразного читання, інсценізації, аналізу художніх образів, інтерактивних методів (асоціативний куш, «Мікрофон», «Мозковий штурм»), створення ілюстрацій до творів, використання міжпредметних зв'язків, робота з народними піснями, які перегукуються з поезією Шевченка, а також проведення екскурсій та творчих проєктів, що сприяють глибшому усвідомленню змісту творів та їхнього морально-етичного значення.

Висновки

Вивчення поезії Тараса Шевченка в початковій школі має важливе значення для розвитку та виховання дітей. Через його твори учні знайомляться з важливими темами, такими як любов до рідної землі, природи, родини,

збереження традицій, повага до історичного минулого. Пізнавальний аспект полягає в тому, що через вірші діти отримують знання про навколишній світ, вчать бачити і відчувати його красу, розуміти взаємозв'язок між природою і людським життям; пізнають історію, традиції та культуру нашого народу, дізнаються про історичні події та боротьбу українців за волю. Виховний аспект поезії Шевченка полягає в розвитку емоційної чутливості, здатності співпереживати, цінувати прості радощі життя та важливість родинних і соціальних зв'язків, бути патріотом своєї країни. Таким чином, твори Шевченка вносять значний вклад у формування гармонійної особистості, яка буде мати розвинуте почуття гідності, людяності та відповідальності перед суспільством.

Список використаних джерел

1. Голубовська І. В. Шевченкове слово на уроках читання в початковій школі. *Волинь-Житомирщина: Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. 2010. № 21. С. 282 – 290.
2. Качак Т. Українська література для дітей та юнацтва: підручник. Вид. 3-ге, доповнене. Київ: ВЦ «Академія», 2025. 456 с.
3. Поплужна Л. Поезія Т.Г. Шевченка в початковій школі. *Всеосвіта*. URL: <https://vseosvita.ua/library/poeziia-th-shevchenka-v-pochatkovii-shkoli-866005.html>

Наталія Терлецька,
магістрантка педагогічного факультету
Тетяна Близнюк,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ СТУДІЯХ

У статті проаналізовано науково-педагогічні підходи до розвитку лексичної компетентності молодших школярів. Особливу увагу приділено значенню лексичної компетентності як складової мовної і комунікативної компетентності, що передбачає здатність учня розуміти, добирати й доречно використовувати слова в різних комунікативних ситуаціях.

Ключові слова: лексична компетентність, мовна компетентність, молодші школярі.